

Dva iznimno važna međunarodna znanstvena skupa

(*Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju*, Krk, 5. – 6. X. 2012. i *Hrvatska ćirilčna baština*, Zagreb, 26. – 27. XI. 2012.)

U organizaciji Staroslavenskog instituta, Krčke biskupije i Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a pod pokroviteljstvom Hrvatskog sabora i uz financijsku pomoć Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske te Grada Krka, 5. i 6. listopada 2012. u gradu Krku održan je međunarodni znanstveni skup *Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju*. Poticaj organizaciji i održavanju skupa bila je 110. obljetnica utemeljenja Staroslavenske akademije u Krku, odnosno 60. obljetnica osnutka i rada Staroslavenskog instituta u Zagrebu. Stoga je taj skup okupio brojne domaće i inozemne znanstvenike, njih više od četrdeset. Prisetimo se da je prvi takav skup – povodom 90. obljetnice osnutka Staroslavenske akademije u Krku – pod nazivom *Staroslavenska akademija i njezino značenje* bio održan u Zagrebu i Krku od 18. do 21. studenoga 1992. Radovi toga skupa tiskani su u časopisu Staroslavenskoga instituta *Slovo*.¹

¹ *Slovo – časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu*, br. 44–46 (1994–1996). Prilozi: »Staroslavenska akademija i njezino značenje. Prilozi sa znanstvenoga skupa održanog

Drugi u istome nizu, od 2. do 6. listopada 2002, bio je međunarodni znanstveni skup *Glagoljica i hrvatski glagolizam – povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta – svečano otvoren u Zagrebu, a zatim nastavljen u gradu Krku. Opsežan i vrlo vrijedan zbornik toga skupa tiskan je 2004. godine.*²

Međunarodni znanstveni skup *Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju* otpočeo je s radom u petak, 5. listopada 2012, u krčkom hotelu Dražica, svečanim otvorenjem i pozdravnim govorima organizatora i uglednih gostiju.

Predsjednici Organizacijskog odbora skupa bili su dr. sc. Marica Čunčić, ravnateljica Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, mons. Valter Župan, biskup krčki i prof. dr. sc. Tonči Matulić, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta, a članovi dr. sc. Vesna Badurina Stipčević, dr. sc. Anto Barišić, prof. dr. sc. fra Petar Bašić, dr. sc. Anton Bozanić, prof. dr. sc. Milan Mihaljević, dr. sc. Sandra

u povodu devedesete obljetnice osnutka Staroslavenske akademije, Zagreb – Krk, 18. – 21. studenoga 1992«, Zagreb 1996. [1997], str. 281–436.

² *Glagoljica i hrvatski glagolizam. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 100. obljetnice Staroslavenske akademije i 50. obljetnice Staroslavenskog instituta*, ur. Marija-Ana Dürriegl, Milan Mihaljević, Franjo Velčić, Zagreb – Krk: Staroslavenski institut – Krčka biskupija, 2004, 736 str.

Sudec i doc. dr. sc. Franjo Velčić, dok je administrativne poslove obavila Marina Šantić, dipl. oec.

Uvodno izlaganje – *Hrvatska književnost srednjega vijeka u literarnoj civilizaciji latinske Europe* – održala je ugledna hrvatska filologinja, književnapovjesničarka i hagiografska kritičarka Ivanka Petrović.

Slijedila su potom izlaganja Josipa Bratulića *Josip Vajs – učenik i učitelj hrvatskih glagoljaša*, Krasimira Stančeva *Važnost hrvatskoglagoljskih spomenika nedavno pronađenih u Italiji* (Красимир Станчев, *Значението на хърватските глаголически паметници, намерени в последно време в Италия*), Franje Velčića *Talijansko-hrvatska polemika o glagoljici i vatikanska diplomacija početkom XX. stoljeća*, Marice Čunčić *Glagoljska paleografija u europskom kontekstu*, Heinza Miklasa i Dane Hürner *Zapadni elementi u sinajskim glagoljskim rukopisima* (*Zu den westlichen Elementen in den sinaitischen glagolitischen Handschriften*) te Anice Nazor Još jedan primjerak rijetke glagoljske inkunabule – *Brevijara Blaža Baromića iz 1493. godine*.

Nakon kraće stanke referirali su Giorgio Ziffer *Hrvatskoglagoljska tradicija u Vita Constantini* (*La tradizione glagolitica croata della Vita Constantini*), Anton Božanić *Glagoljske matice Cresa i Lošinja* i Slavko Kovačić *Glagoljski spomenatpisi postavljeni na nekim crkvama*

Splitsko-makarske nadbiskupije na smjeni 19. i 20. stoljeća.

U popodnevnom dijelu izlagali su Emilija Crvenkovska predavanjem *Veze između hrvatskoglagoljske i makedonske pismenosti*, Mateo Žagar, Ivana Eterović i Blanka Ceković (referent) *Grafematika i grafetika Kožičićeva misala*, Savva M. Miheev *Stari ruski glagoljski natpisi: 11 novopronađenih iz Novgoroda* (Савва М. Михеев, *Древнерусские глаголические надписи: 11 новых находок из Новгорода*), Anica Vlašić-Anić *Riječka zbirka FgCapVla – novootkriveni glagoljski, latinski i hebrejsko-aramijski fragmenti na pergameni*, Svetlana O. Vjalova *Glagoljski spomenici iz XV. stoljeća u Petrogradu* (Светлана О. Вялова, *Глаголические памятники XV века в Санкт-Петербурге*) te Ivan Botica i Tomislav Galović *Hrvatskoglagoljski notarijat u europskom kontekstu*.

U nastavku su slijedili referati Ljiljane Mokrović *Europski vidici u istraživanjima Marije Pantelić*, Ivane Eterović *Glagoljaške teme Nikole Žica*, Martine s. Ane Begić *Prijateljstvo Andrije Živkovića i Svetozara Ritiga*, Kristijana Kuhara *Franjevci trećoredci glagoljaši – učitelji glagoljice*, Tomislava Galovića *Tko je 'Opatъ Petarъ Rogovski' iz kalendara-nekrologa glagoljične Regule sv. Benedikta?* i Antonija Magdića *Kako je digitalizirana građa Staroslavenskog instituta*. Potom je uslijedila rasprava.

Idući dan, u subotu, 6. listopada 2012, jutarnja je sekcija otpočela referatom Vesne Badurina Stipčević *Priča o Premudrom Akiru u hrvatskoglegoljskom Petrisovu zborniku (1468)*, a zatim su slijedili Johannes Reinhart predavanjem *Hrvatskoglegoljsko Čtenie ot zlih žen, njegov staroslavenski i grčki izvornik (CPG 7746)*, Marija-Ana Dürriegl i Andrea Radošević *Signali usmenosti hrvatskoglegoljske pripovjedne i propovjedne proze*, Petar Bašić *Dies irae u hrvatskim prijevodima*, Antonija Zaradija Kiš *Bestijarijski pabirci u Akademijinim rukopisima IVa48 i IIIa15*, Petra Stankovska *Odnos sadržaja sačuvanih hrvatskoglegoljskih i latinskih srednjovjekovnih brevijara* i Josip Vučković *'Jur ne plači ni već cvili' – tko sve plače u starohrvatskim planktusima*.

Poslije kraće stanke rad skupa nastavljen je ovim izlaganjima: Iskra Hristova-Šomova *Usporedba između nekih ključnih kršćanskih pojmova u hrvatskoglegoljskoj i ćirilčnoj tradiciji (Искра Христова-Шомова, Съпоставка между названіята на някои основни християнски понятия в хърватската глаголическа и в кирилската традиция)*, Jasna Vince *Sto i desetъ lětъ: Brojevi 10 i 100 u hrvatskoglegoljskim tekstovima*, Tanja Kuštović *Fonološka adaptacija imena u Kožičićevu misalu*, Kateřina Spurná *Načini prevođenja pasivnih oblika i konstrukcija u glagoljičnoj*

Reguli svetoga Benedikta, Marinka Šimić i Liljana Makarijoska (referent) *Leksik hrvatskoglegoljskoga psaltira u usporedbi s psaltirima makedonske redakcije*.

Po svršetku uobičajene rasprave, u popodnevnoj sekciji održana su sljedeća izlaganja: Ana Kovačević *Sveze s leksemima kruhъ i hlěbъ u hrvatskoglegoljskim tekstovima*, Milan Mihaljević *O jeziku 2. vrbničkoga brevijara*, Sandra Sudec *Pridjev kao zamjena za adnominalni genitiv u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku*, Lucija Turkalj *Sintaksa infinitiva u hrvatskoglegoljskom psaltiru* i Jozo Vela *Kompletivne rečenice uvedene veznikom da kao objekt uz modalne glagole u hrvatskome crkvenoslavenskome jeziku*.

Nakon svih programom predviđenih i podnesenih izlaganja otvorena je kraća rasprava o pojedinim referatima ili nekim načelnim pitanjima te istaknuta važnost daljnjih istraživanja hrvatskoga glagoljaštva.

Na žalost u radu skupa bili su spriječeni sudjelovati Tomislav Mrkonjić (*Ritigova Promemoria ad S. Sedem quoad negotia ecclesiastica /1919/*), Margaret Dimitrova (*Lectures from the Books of Kings in Croatian Glagolitic and Other Mediaeval Slavonic Manuscripts*), Aleksandra Gjurkova (Александра Ѓуркова, *Конјункциските средства во евангелскиот текст: споредбени аспект*), Olga A. Akimova (Ольга

A. Акимова, *Винодольский закон и право средневековой Европы*) i Anatolij A. Turilov (Анатолий А. Турилов, *Хорватская глаголица в «Славянской палеографии» С. М. Кульбакина*).³ Nadamo se ipak da će i ova najavljena izlaganja biti publicirana u zborniku radova.

Po završetku službenog, znanstvenog dijela ovoga skupa slijedio je odlazak u Omišalj te Staroslavenska večernja u tamošnjoj župnoj crkvi. Također je za sudionike bio upriličen i prijem kod krčkog biskupa Valtera Župana.

Organizatorima treba iskreno čestitati na ukupnoj realizaciji *Hrvatskog glagoljaštva u europskom okružju* – toga važnog međunarodnog znanstvenog skupa – kojim je još jednom potvrđen visok međunarodni status hrvatske (paleo)slavistike i važnost baštine hrvatskoga glagoljaštva.

Drugi znanstveni skup koji želimo predstaviti održan je u Zagrebu od

³ Sažetci svih izlaganja tiskani su u knjižici: Staroslavenski institut – Krčka biskupija – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, *Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju. Međunarodni znanstveni skup povodom 110. obljetnice Staroslavenske akademije i 60. obljetnice Staroslavenskoga instituta, Krk, 5. i 6. listopada 2012. Program i sažetci izlaganja*, ur. Vesna Badurina Stipčević, Milan Mihaljević, Sandra Sudec, Zagreb: Staroslavenski institut, 2012, str. 1–54. Inače, cijeli je skup bio jako dobro *brandiran* – od pozivnica i programa do plakata i drugih propagandnih materijala.

26. do 27. studenoga 2012. Riječ je o međunarodnom znanstvenom skupu *Hrvatska ćirilična baština* povodom 500. obljetnice tiskanja prve hrvatske ćirilične knjige *Od blažene gospođe ofičje* (Venecija, 1512).

Napomenimo uzgred da je prema prvotnoj nakani organizatora skup trebao biti održan u Dubrovniku – što je logična i izravna poveznica s obljetnicom koja se ovim skupom obilježavala – no iz financijskih razloga moralo se odustati od toga. Ovaj hvale vrijedan međunarodni znanstveni skup – koji smo u Hrvatskoj čekali gotovo cijelo stoljeće!⁴ – organizirao je Razred za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Organizacijski odbor skupa činili su akademik Stjepan

⁴ Iako problematika i pozadina toga prelazi granice ovoga kratkog prikaza valja skrenuti pažnju da je u slavistici dugo prevladavala, a i danas dobrim dijelom dominira podjela koju je začeo još *patrijarh* slavistike, veliki i iznimno značajni Vatroslav Jagić. Prema njemu – pojednostavljeno rečeno – sve ono što je kod nas, u južnih Slavena, napisano na glagoljici pripada hrvatskoj baštini, a sve ono na ćirilici srpskoj. Njega je slijedio u tome i Milan Rešetar, inače priređivač dubrovačkog ćirilskog molitvenika iz 1512. godine kao *Srpskog molitvenika od g. 1512.* (u: *Dva dubrovačka jezična spomenika iz XVI vijeka*, za tisak priredili Milan Rešetar i Ćiro Đaneli [Ciro Gianneli], Beograd: Srpska kraljevska akademija /Posebna izdanja. Srpska akademija nauka i umjetnosti, knj. CXXII; Posebna izdanja. Srpska akademija nauka i umjetnosti. Filozofski i filološki spisi, knj. 32; Izdanje Zadužbine Milana Kujundžića, knj. 7), 1938, str. LX+109). Upravo je takva umjetna podjela išla na ruku onima koji su politizirali ovu povijesnu i filološku temu.

Damjanović, ujedno predsjednik Odbora te članovi akademik August Kovačec, akademkinja Anica Nazor, akademik Nenad Vekarić i prof. dr. sc. Mateo Žagar.

Prije održavanja skupa *Hrvatska ćirilica baština* objavljen je vrlo bitan i sadržajan intervju prof. dr. sc. Matea Žagara s Katedre za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo Odsjeka za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Intervju je – pod naslovom *Hrvatska ćirilica dio je bogatstva hrvatske povijesne raznolikosti* – objavljen u Matičinu *Vijencu*, a razgovor je vodila Mira Muhoberac.⁵ Istaknuli bismo ovom prigodom nekoliko važnih činjenica iznesenih u tome tekstu: “Štunja oko 500. obljetnice našega ćirilčkog prvotiska rječito je upozorila da nešto u koncepciji naše filologije nije u redu, ali isto tako da i u široj javnosti, umjesto ponosa, postoji stanovit zazor prema trećemu hrvatskom pismu / Osnovna namjera skupa jest intenzivirati proučavanje zanemarenoga ćirilčkog korpusa u svim aspektima te time osvijestiti njegovu uključenost u hrvatsku povijest i kulturu / Ćirilica nije služila kao neko rezervno pismo, samo gdjegdje, i to u odabranim prilikama, već upravo suprotno, bila je ona dominantno hrvatsko pismo na široku prostoru / Spremni smo

potisnuti i dio sebe samo kako bismo izbjegli strah od poistovjećivanja s onom kulturom u ime koje se nerijetko negirala naša.” Tako je taj intervju bio zapravo najbolja moguća uputnica u skup koji je slijedio.

Međunarodni znanstveni skup *Hrvatska ćirilica baština* otpočeo je s radom u ponedjeljak, 26. studenoga 2012, u Velikoj sjedničkoj dvorani palače HAZU u Zagrebu. Nakon otvaranja skupa i pozdravnih govora – od kojih svakako treba izdvojiti onaj predsjednika HAZU Zvonka Kusića i tajnika Razreda za društvene znanosti HAZU Tomislava Raukara – dva uvodna izlaganja održali su Stjepan Damjanović i Anica Nazor. U prvom je ponuđen pregled *Hrvatske ćirilčne baštine u povijesti hrvatske kulture i njezina mjesta u hrvatskoj filologiji*, a u drugom je detaljno predstavljen *Dubrovački ćirilski molitvenik iz 1512. godine*. Napomenimo ovdje da je u pripremi faksimil i kritičko izdanje toga molitvenika koji je tiskan 1512. u Veneciji u tiskari Giorgio Rusconi pod naslovom *Od blažene gospođe ofičje* (140 listova, veličine 15,2 x 10,2 cm). Do danas su poznata, tj. očuvana samo tri primjerka koji se čuvaju u Parizu, Oxfordu i Washingtonu. No, samo je pariški primjerak potpun.

Nakon uvodnih slijedila su izlaganja: Dragice Malić *Suodnos tiskanoga Ćirilčkoga dubrovačkoga molitvenika i rukopisnoga latiničkoga Drugoga vatikanskoga*, Matea Žagara

⁵ *Vijenac* – književni list za umjetnost, kulturu i znanost, god. XX, br. 488, Zagreb, 15. studenog 2012, str. 14–15.

i Kristiana Paskojevića *Ćirilичke isprave dubrovačke kancelarije XV. st. između minuskule i kurziva*, Marija Grčevića *Značenje izraza »lingua serviana« u dubrovačkim spisima XV. stoljeća*, Amira Kapetanovića *Ćirilica i štokavština Dubrovačkoga dominikanskoga lekcionara: paleografski i jezični kontekst* i Vuka-Tadije Barbarića *Analiza prepisivačkih pogrešaka u dubrovačkim ćiriličkim prijepisima Bernardinova lekcionara*.

U popodnevnom dijelu skupa referirali su: Miroslav Palameta (*Kulturološki kodovi u srednjovjekovnoj bosaničkoj epigrafici*), Marinka Šimić (*Jezik i grafija bosansko – humskih natpisa*), Lejla Nakaš (*Hrvatsko – bosanska ćirilčna korespondencija 16. i 17. stoljeća*), Stjepan Duvnjak (*Bosanični rukopisi u knjižnici Franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci*) i Josip Bratulić (*Hrvatska ćirilica kao poslovno pismo*). Nakon kraće pauze u nastavku su slijedili Josip Raos (*Ligature u Pripkovićevev evanđelju*), Amira Turbić-Hadžagić (*Deklinacija neličnih zamjenica u bosansko-humskim poveljama s posebnim osvrtom na zamjenice s navescima: -zi, -r/-re i -i*) te Jagoda Jurić Kappel (*Matija Divković (1563–1631) i Sava Mrkalj (1783–1833) – reformatori ćirilice*) i najzad Kristijan Kuhar (*Liturgijska pripadnost evanđelistara kneza Miroslava*).

Nakon kraće diskusije završen je rad skupa toga dana. Nastavljen je sutradan, u utorak, 27. studenoga 2012, izlaganjima Darije Gabrić Bagarić i Marijane Horvat *Hrvatska bosanička baština u djelima bosanskih franjevacu 17. st.*, Milka Brkovića *Neobjavljene poljičke ćirilčne isprave*, Josipa Lisca *Šibenska dionica hrvatske ćirilčne baštine*, Ivana Botice i Marka Rimca *Ćirilčna pisma Dragomanske kancelarije u Zadru* te Milice Lukić i Vere Blažević *Tragom hrvatske ćirilčne baštine u Slavoniji*.

Po kraćem predahu referirali su Tanja Kuštović (*Jezik hrvatskog protestantskog ćirilčkog Novog zavjeta (1563) prema hrvatskoglagoljskoj tradiciji*), Marijana Borić (*O jednom prirodoslovnom ćirilčnom rukopisu iz doba prosvjetiteljstva*), Ivan Kosić (*Hrvatske ćirilčne knjige u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu*) i Svetlana O. Vjalova (*Hrvatski ćirilčni spomenici 16–19. stoljeća u Petrogradu*).

Od najavljenih jedino nije izložen referat (*Dubrovačke ćirilčne oporuke iz 17. i 18. stoljeća*) autorice Ivane Lovrić Jović, koja je, iz objektivnih razloga, bila spriječena sudjelovati u radu skupa. Inače, sažetci svih izlaganja tiskani su u popratnoj knjižici,⁶ a raspored izlaganja zasebno.

⁶ Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Razred za filološke znanosti, *Hrvatska ćirilčna baština. Knjiga sažetaka. Među-*

Sumarno gledajući u radu skupa sudjelovalo je ukupno 30 istraživača (25 referata) iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Austrije i Rusije: 18 iz Zagreba, 2 iz Osijeka, 2 iz Sarajeva, 2 iz Splita, 2 iz Zadra, 1 iz Beča, 1 iz Kraljeve Sutjeske, 1 iz Petrograda i 1 iz Tuzle.

Skup je zatvorio njegov glavni organizator akademik Stjepan Damjanović, zahvalivši svima na sudjelovanju i izrazivši svoje zadovoljstvo rezultatima koje je polučio skup o našoj ćirilichnoj baštini.

Nažalost nije dugo trebalo i nije se dugo čekalo – isti dan kada je skup i završen već su u elektroničkim medijima osvanule ocjene kao što su: “Sad je i ćirilica hrvatska baština?!” ili pak “Lešinarenje: Hrvati nam otimaju ćirilicu!” – u kojim možemo pročitati kako: “Naučni skup ‘Hrvatska ćirilichna baština’ u Hrvatskoj akademiji znanosti i umetnosti (HAZU) predstavlja poznatu staru ideju Hrvata da je sve što je srpsko u stvari njihovo, ocenio je srpski lingvista Miloš Kovačević. Kovačević je rekao Srni da je čitava logika u vezi sa književnim jezikom Hrvata ‘okrenuta naglavačke’, s obzirom na to da je poznato da se počeci srpskog književnog jezika vezuju za ćirilicu,

jer je prvi spomenik na narodnom jeziku povelja Kulina bana pisana ćirilicom”. Dio takvih neznanstvenih i politikantskih napisa (usp. “HAZU svojata Mirosavljevo jevanđelje” u beogradskoj *Politici*) osvanuo je i u našem tisku (“Optužba iz Beograda: Hrvati svojataju pravoslavnu baštinu” u zagrebačkom *Jutarnjem listu*). No, u skladu s onom starom izrekom možemo samo konstatirati: *Sapientia sat!*

Stoga vjerujemo da je ovaj skup zapravo tek prvi u nizu, tj. s pravom očekujemo da za, primjerice, pet godina budemo svjedoci skupa *Hrvatska ćirilichna baština II.*, jer održani skup, ali još više građa koju čuvaju naši i pojedini inozemni arhivi te brojna neodgovorena i(li) otvorena pitanja najbolji su pokazatelj opravdanosti održavanja skupa.

Na kraju, uz čestitke organizatorima, s iskrenim zanimanjem i veseljem očekujemo zbornike radovala kako krčkog skupa *Hrvatsko glagoljaštvo u europskom okružju*, tako i zagrebačkog *Hrvatska ćirilichna baština*.

Tomislav Galović